DE KEIJ-EILANDEN,

TEN N. W. VAN DE ARROË-EILANDEN.

In het jaar 1855 zijn door den heer J. B. J. van Doren, oud Militair Intendant van het Nederlandsch Indisch leger, in druk uitgegeven: "Fragmenten uit zijne reizen in de Indischen Archipel." In het tweede deel vindt men zijne "Aanteekeningen over de Goram- en de Arroë-eilanden." Hij vergezelde in 1836, aan boord van de brik Nautilus, eene Gouvernements-kommissie, belast om met de hoofden en bevolking van die eilanden en ook met die van de Keij-eilanden en andere de vriendschapsbetrekkingen te vernieuwen en geschillen onder hen in der minne te beslechten; alsmede om onderzoek te doen naar den staat van de bevolking, den handel, de kultuur en verdere bijzonderheden betreffende land en volk. De heer van Doren had het voornemen zijne aanteekeningen over de Keij-eilanden later uit te geven. Daartoe schijnt hem tot dus ver de gelegenheid ontbroken te hebben, en thans heeft hij die aanteekeningen voor de "Bijdragen" ingezonden.

Na dit te hebben doen voorafgaan, laten wij den heer van Doren spreken, slechts merken wij nog op, dat de Keij-eilanden door den heer Bosscher beschreven zijn in het Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap (1855), en dat zij door den Gouverneur-Generaal Pahud in 1860 zijn bezocht, blijkens de beschrijving van die reis, gegeven door den heer P. van der Crab, Batavia 1862.

Toen de kommissie naar luid harer instructie de Arroö-eilanden bezocht en alles wat tot hare bemoeijing behoorde, volbragt had, verliet de brik "Nautilus," vergezeld van de schooner "Johanna Charlotte," de reede van Dobo, met zich voerende als arrestant den *Anachoda* TEKA (zie onze Fragmenten D. I, pag. 377), en zette koers om de Noord, om de Keij-eilanden te bereiken [1].

Gedurende de reis hadden wij met sterke winden uit het Z. O. en doorschietende zee te kampen, en, voegen wij hier nog bij dat men op de Engelsche kaarten, de eenige die aan boord waren, geen staat konden maken, terwijl de loodsen wel met de vaart tusschen de eilanden, maar minder met de beste ankerplaatsen bekend waren, werd gedurende den volgenden nacht niet te digt aan wal geloopen, maar over en weer gehouden, om den dag af te wachten.

Bij het aanbreken van den morgenstond zagen wij het zuidelijkste Z. W. punt van ons afgelegen, terwijl het voornemen van den kommandant van de brik was, om bezuiden Groot-Keij binnen te loopen, doch des nachts door den stroom, buiten verwachting om de N. gezet, moesten wij alle zeilen bijzetten om met den Z. Z. O. en Z. O. wind boven den hoek te komen. Er stond eene aanmerkelijke hooge zee, waardoor de "Nautilus" zwaar werkte, hetgeen oorzaak was dat de brikzeil-gaffel brak en daarna ook de voorsteng kraakte, waardoor wij uit vrees van, met klein zeil koersende, op lager wal te geraken, genoodzaakt werden af te houden, en om de N. N. O. sturende, liepen wij benoorden Groot-Keij aan. Intusschen werd de schade zoo goed mogelijk door het lassen der gebroken rondhouten, enz. hersteld.

Tegen den middag waren wij reeds tot bewesten den noordhoek en ankerden hier vóór een Alfoersche kampong, om zoo

---

[1] De brik "Nautilus" was gekommandeerd door den Luitenant ter zee der eerste klasse F. N. Muller, een dapper en ervaren zeeofficier, die zich bij de stranding van de stoomboot Willem I, op de Lucipara (6 Mei 1837) in het redden van den nieuw benoemden Gouvernenr der Molukken, Jonkheer F. V. A. Ridder de Steurs, benevens 134 schipbreukelingen, waaronder 8 dames en kinderen, alle passagiers, met zoo veel beleid en tegenwoordigheid van geest onderscheidde. Hulde zij hier openlijk zijne nagedachtenis gedaan!

mogelijk eenige ververscbing van varkens of hoenders te bekomen, terwijl onze proviand bijna op was, en wij op Goram en Dobo niets hadden kunnen bekomen.

De loods werd in eene boot met een paar inlanders aan land gezonden, om door het zien van Europesche gezigten de bevolking niet op de vlugt te jagen. Aan land komende vonden zij slechts vrouwen, zijnde de mannen landwaarts ingegaan. Zij zagen er wel varkens en hoenders, doch deze vrouwen wilden geen stuk vee verkoopen, niet omdat zij bevreesd waren, want zij namen gretig tabak, arak en hetgeen haar aangeboden werd aan, maar omdat hare mannen niet aanwezig waren.

Daar het land van Groot-Keij zeer hoog is, en men onder den wal zware val- en rukwinden heeft, werd besloten hier gedurende den nacht vóór anker te blijven. Met het aanbreken van den dag zetten wij koers om de Z. Z. W. digt langs den wal en niettegenstaande de reven in de marszeilen gestoken en de stormzeilen bijgezet waren, vielen de valwinden tusschen beiden zoo zwaar in, dat ook deze gedeeltelijk geborgen moesten worden, hoewel het anders zeer goed en helder weder was. Dien koers voortzettende bereikten wij Klein-Keij en zijn' N. W. hoek. Dezen omzeilende, kwamen wij voor den middag vóór het distrikt Doelan op eene diepte van 20 voet water en ¾ kanonschot van den wal ten anker.

De bevolking scheen bij onze aankomst zeer bevreesd, hetgeen wij vermeenden op te merken bij het bezoek van een paar Hoofden van Doelan, die aan boord kwamen. Ten einde aan deze Hoofden eenigzins vertrouwen in te boezemen, gaf de kommissie namens het Nederlandsche Gouvernement hun voor den Regent een' zilveren rôtan-knop — dit is het onderscheidingsteeken dat elk Regent in de Molukken heeft — eene Hollandsche vlag, benevens 2½ el rood laken, om daarvan een' staatsierok te maken. In het jaar 1824 was dáár wel een Gouvernements-kommissaris geweest, doch er waren als toen geene knoppen, als onderscheidingsteeken van het gezag, noch akten van aanstellingen aan de Hoofden uitgereikt, terwijl er op Doelan ook geene enkele driekleurige vlag voorhanden was.

De voornoemde Hoofden werden door de kommissie verzocht den Regent van Doelan, namens het Nederlandsche Gouvernement, uit te noodigen, in persoon aan boord van de "Nautilus" te komen, vóór dat zij aan wal zou gaan.

Reeds op den middag voldeed dat Hoofd aan deze uitnoodiging en ten blijke zijner vriendschap, wapperde de vlag, welke de Hoofden hem namens de kommissie hadden overhandigd, van den top zijner *Jonko*, die hem naar boord voerde.

Deze Regent gaf te kennen, dat de Regent van Toeal nog steeds bevreesd was, ten gevolge van het voorgevallene met de praauw van zekeren *Iman*, welke zijnen zoon vergezelde, en hij dit niet kon vergeten. Hierop werd de Regent van Doelan verzocht aan dien van Toeal te laten weten, dat de kommissie dáár was gekomen om hem namens het bestuur der Molukken te betuigen, dat het Gouvernement zich die zaak ernstig had aangetrokken, en, ofschoon het slechts het gevolg van een misverstand was, dat de kommanderende officier, die zoodanig gehandeld had, afgelost en door een ander officier vervangen was, hij dien ten gevolge uitgenoodigd werd, om zich als een blijk van gehoorzaamheid en onderwerping aan de bevelen van het Gouvernement naar Doelan te begeven, om dáár uit handen van de kommissie de geschenken te ontvangen, zoo als hij, Regent van Doelan, ten bewijze van 's Gouvernements welwillendheid, reeds ontvangen had.

Het voorval, waarvan hiervoren kwestie is, komt hierop neer. Een paar jaren te voren, was eene praauw, gevoerd door zekeren *Iman* van Toeal, waar zich de zoon van den Regent voornoemd aan boord bevond te Merkus-Oord (Nieuw-Guinea) ten handel gekomen. De kommandant van dien post had genoemde praauw eenen geruimen tijd aangehouden, terwijl de *Iman* inmiddels in arrest overleden was. De praauw later in zee gestoken zijnde, werd zij door de Papoesche bevolking van Nieuw-Guinea afgeloopen, en het grootste gedeelte van de equipagie — de zoon van den Regent alleen wist zich te redden — is daarbij het slagtoffer geworden. Geen wonder dat de Regent van Toeal alle aanraking met de brik trachtte te vermijden.

Aan het antwoord, dat de Regent van Doelan gaf, bespeurde de kommissie spoedig, dat de harmonie tusschen deze beide Hoofden, namelijk die van Doelan en Toeal, veel te wenschen overliet en men alzoo een' anderen weg moest inslaan. Zekere *Anachoda*, MATHEUS genaamd, een Saparoeanees van geboorte, die daar met eene praauw van Merkus-Oord, om pluimvee, enz. te koopen, gekomen was en die den Regent van Doelan vergezelde, bood zich aan om naar Toeal, dat slechts

$1\frac{1}{2}$ mijl van Doelan ligt, te gaan, hetgeen gebeurde; doch zoo als men verwachtte, keerde MATHEUS reeds den volgenden morgen aan boord terug, met het berigt, dat de Regent van Toeal wegens ongesteldheid verhinderd werd, naar Doelan te gaan, doch dat zijn zoon in den loop van den dag dáár zoude zijn.

Intusschen ging de kommissie aan wal, om den Regent van Doelan een tegenbezoek te brengen, terwijl zij met staatsie de woning van den Regent werd binnen geleid. Binnen gekomen zijnde en een ieder de hem aangewezene plaats ingenomen hebbende, werd de lastbrief van den Gouverneur der Molukken, die in het Arabisch geschreven was, door den tolk aan den Regent en de dáár verzamelde menigte voorgelezen, welks inhoud een' voordeeligen indruk scheen te hebben, zoo als blijkbaar uit de gebaren van den Regent en de bevolking af te leiden was. Het verzoek om eene nieuwe steng in plaats van de gebrokene, werd toestemmend beantwoord.

Toen de kommissie aan boord terug gekomen was, vernam zij, dat de zoon van den Regent van Toeal, vergezeld van den kapitein van die plaats, des namiddags aan boord van de "Nautilus" zoude komen. Deze beide inlanders schenen zeer vreesachtig te zijn, doch, op de geruststelling en de verzekering van vriendschap, werden zij vrijmoediger, vooral toen men hun arak aanbood en zij een teug van dat geestrijke vocht gedronken hadden, waarna de vrees, welke hen eerst bij hunne komst beheerschte, geheel geweken was.

Nu werd hun eene Hollandsche vlag, benevens een zilveren rôtan-knop, een geheel stuk rood laken, en nog andere goederen ten geschenke voor den Regent overhandigd. Vervolgens naar zekeren handelaar van Singapora, PIELAAT genoemd, en wat hij te Toeal verrigtte, vernemende, gaf de zoon des Regents te kennen, dat die persoon reeds sedert zeven jaren jaarlijks met zijne praauwen, die alleen met Boeginezen bemand waren, te zamen honderd koppen, daar kwam en dat hij het jaar te voren vele geweren en kruid had aangebragt en verkocht. Dat de Regent in het begin dien persoon het verblijf te Toeal niet had geweigerd, op grond dat hij niets berispelijks in zijne handelingen openbaarde, het thans niet meer in de magt van zijnen vader was, om dien persoon af te wijzen, doch dat hij de verzekering kon geven; dat er tusschen dien PIELAAT en den Regent, zijnen vader, geene de minste be-

trekking bestond en de inboorlingen desgevorderd dit door daden zouden staven.

Hierop gaf de kommissie te kennen, dat zij dien volgenden morgen met de "Nautilus" voor Toeal zoude komen, om de passen en verdere papieren van de opvarenden der Boeginesche praauwen, die voor Toeal lagen, te onderzoeken.

Des avonds keerde de zoon van den Regent, vergezeld van den kapitein, naar Toeal terug, terwijl de Mandoer van de brik, die een Boeginees was, hem vergezelde, met den last om de *Anachoda's* der Boeginesche praauwen te laten weten, dat zoodra de "Nautilus" vóór anker zoude zijn, zij allen voorzien van hunne passen aan boord moesten komen. Tevens werd de Regent van Doelan verzocht, om zoo spoedig mogelijk al de Hoofden en inwoners van Klein-Klei met de reden van de komst eener kommissie in die gewesten bekend te stellen en eene algemeene vergadering te beleggen, om over de belangen van de eilanden te spreken en naar bevinding te handelen.

Eer de dag aan den hemel was, kwam de Mandoer van Toeal terug, berigtende dat de Boeginezen op eene ernstige wijze hadden geweigerd aan dien last te voldoen, op grond dat hun chef, de heer PIELAAT, afwezig was en dat zij zonder zijnen last niet aan boord van de "Nautilus" konden komen, terwijl zij des gevorderd geweld tegen geweld zouden gebruiken.

Op deze onaangename tijding, ligtten de brik de "Nautilus" en de schooner "Johanna Charlotte" hunne ankers en gingen omstreeks 7 uren onder zeil, eerst met eenen gestadigen Z. O. wind koers houdende langs den wal om het Z. W. en Z. Z. O., doch de brik stiet spoedig op een rif, dat in het midden van het vaarwater lag en waar de man met het dieplood 2½ vadem water peilde. Hier afhoudende, zeilden wij met de sloepen vooruit, steeds het lood uitwerpende, doch weer spoedig stieten. Tot voorkoming van ongelukken, besloot de kommandant van de "Nautilus" vóór anker te gaan, en dáár het wassen van het water af te wachten. Te ongeveer 11 uren kwam de vloed op, het anker werd weder geligt en men werkte met klein zeil vooruit om tusschen verscheidene klipriffen door te komen.

De wind was nu Z. O., terwijl de ankerplaats van Toeal Z. Z. O. van ons lag. Men moest derhalve met kleine slagboegen eene positie zoeken te winnen. Ongeveer één uur kwam de brik vóór de bogt, waar de Boeginesche praauwen

op het strand gehaald waren, ten anker, en wij bragten onverwijld een werp uit, om tot op eene kabellengte van het strand in de bogt te halen, waar de brik vóór twee ankers, om het zwaaijen te beletten in 6—7 vadem water verzekerd was, aangezien de ruimte tusschen den wal en de van den hoek van Toeal uitstekende riffen niet toeliet van dit standpunt rond te zwaaijen. Juist om deze reden was de schooner op eenigen afstand buiten de bogt vóór anker blijven liggen. Bij het opzeilen wapperde de Nederlandsche vlag op den hoogen hoek van Toeal, terwijl vóór een der handelloodsen aan den wal een klein driekleurig vlaggetje en op een der Boeginesche praauwen eene Boeginesche vlag geheschen werd.

Kort na onze komst, kwamen de Kapitein en de ôrang-kaya van Toeal aan boord van de brik, om namens den Regent de verzekering van vriendschap te geven, met bijvoeging, dat, mogt het er met de Boeginezen toe komen, zij de minste blijken van vijandelijke voornemens gaven, zij, zoo noodig, bijstand zouden verleenen, om de Boeginezen tot rede te brengen.

Voor dat de Kapitein en de ôrang-kaya het boord verlieten, was men overeengekomen, dat zij, aan wal komende, alle voorzorg zouden gebruiken, om in geval van vijandelijkheden de eigendommen der landzaten en zich zelven in veiligheid te brengen, terwijl het hijschen van een rood vlaggetje aan den voortop van de brik tot teeken zoude dienen, dat er van boord gevuurd zoude worden.

Nadat de brik zoodanige positie genomen had, namelijk dat door eene uitgebragte dreg door een der spiegelpoorten de batterij altijd slaags kon gehaald worden, werd de jol met den Mandoer aan wal gezonden, om de hoofden der Boeginesche praauwen op nieuw aan boord te noodigen, doch deze weigerden aan dien last te voldoen en schenen zich tot een hardnekkig verzet voor te bereiden, zoo als wij van boord met den verrekijker bespeurden.

Inmiddels was eene soort van handelspraauw van om de N. W. langs den wal gekomen, die naar de praauwen, welke op het strand gehaald waren, gierde, terwijl wij ontwaarden, dat de opvarenden allen Boeginezen waren. Nu werden de barkas met den Mandoer en eenige gewapende manschappen gezonden, om die praauw, welke 6—7 man bevatte, aan boord te halen.

De Mandoer, aan wal stappende, ging in een der digst bij staande handelloodsen om kennis te geven, dat die praauw met

de manschappen hem naar boord moesten volgen; waarop al de dáár aanwezige Boeginezen te wapen liepen, en de Mandoer verpligt was, wilde hij zijn leven en dat zijner onderhebbenden redden, den aftogt te gelasten, terwijl hij niet zonder moeite de barkas bereikte en in zee stak.

Daar wij met den verrekijker alles konden opmerken wat er aan wal plaats had, werd er tot ontzet onzer manschappen een paar kanonschoten met scherp gedaan, terwijl ook uit de barkas een goed gerigt musketvuur op de aanvallers plaats had, om hen af te weren.

Spoedig bleek het, dat de Boeginezen zich in hunnen schuilhoek ongenaakbaar gewaand hadden, dewijl zij ons vuur hevig met twee kleine stukken of *lilla's*, (lange metalen stukken), aan wal geposteerd, beantwoordden, en dat, terwijl de brik zijne slagorde ingenomen had, zij nog steeds in de veronderstelling verkeerden, dat ons geschut hun geen kwaad kon doen, en wij genoodzaakt zouden worden onze tegenweer te staken, wijl anders hun gedrag minder stoutmoedig zoude geweest zijn.

Intusschen was het laat op den dag geworden, waarop de Kommandant in overeenstemming met de kommissie besloot, om geweld met geweld te keer te gaan, en te beginnen met het Boeginesche etablissement, ons door den ôrang-kaya aangewezen, plat te schieten en te vernielen, naardien het bewezen was, dat door deze kwaadwillige opposanten vuurwapenen en kruid van Singapora waren aangebragt, om zich tot den laatsten man tegen het Nederlandsch gezag te verzetten en de rust in die gewesten in gevaar te brengen; zoodat er geen tijd moest gelaten worden, om meer toebereidselen tot hunne verdediging te maken.

Hierop werd, na het hijschen eener roode vlag van den top der fokkemast, het gereedmaken der sloepen en manschap voor eene landing, uit stuurboordsbatterij een hevig kanonvuur op de loodsen en praauwen gemaakt, hetgeen eene verschrikkelijke verwoesting aanrigtte, daar zelfs de stoelen der druiven tot in de loodsen vlogen.

Het oogenblik nu gunstig zijnde, om troepen aan land te zetten, staken de barkas en de sloepen ongeveer te 5 uren naar den wal, waarin, onder de bevelen van den Luitenant der Infanterie DE BOER, een dertigtal gewapende inlandsche soldaten waren.

Ten gevolge eener overeenkomst werd de landing onder een

aanhoudend musketvuur bewerkstelligd, namelijk digt onder den weg, die naar de kampong Toeal leidt, en had met dat gunstig gevolg plaats, dat te zes uren reeds al de Boeginesche praauwen en loodsen in volle vlam stonden, en de onzen te half zeven afgemat, doch zegevierend, aan boord terugkwamen, zonder één enkel man verloren te hebben. Onze manschappen hadden steeds met onverschrokken moed de bevelen van hunnen Kommandant opgevolgd, terwijl die Officier, die op eigen verzoek deze expeditie had gekommandeerd, zich met een uitstekend beleid en eene hem eigene bedaardheid van die taak had gekweten.

Gedurende den nacht werd nu en dan een scherp schot gedaan naar den kant, waar men beweging bespeurde, alsof de Boeginezen trachtten brandende goederen te redden.

Des anderen daags vroeg ging de kommissie aan land, benevens de Luitenant voornoemd met een twintigtal gewapende soldaten. Dáár vonden zij nog de woningen en loodsen in vollen brand staan en al wat zich aan wal bevond, plat geschoten. Op een half uur van het strand, aan de woning van den Regent komende, ontmoetten zij twee inboorlingen, die hen zeiden, dat de Regent met al de inwoners van Toeal de wijk naar het bosch had genomen en de Boeginezen hals over kop van den anderen kant des kampongs, met eene praauw *Sampang* waren in zee gestoken.

Een dezer twee inlanders werd naar den Regent afgezonden, om dezen te noodigen naar beneden te komen en de bevolking tevens gerust te stellen; aangezien Pielaat met de zijnen op de vlugt was gejaagd en zij onder bescherming van de "Nautilus" niets meer te vreezen hadden; terwijl de kommissie vóór haar vertrek gaarne met den Regent over zaken van belang wenschte te spreken.

Intusschen keerden zij naar de puinhoopen terug, en nu werd al het hout dat op den grond lag en dat de vlammen gespaard hadden, door de manschappen opgezameld en naar de barkas gebragt, terwijl dat, hetwelk tot niets meer kon dienen, in brand werd gestoken, om den Boeginezen vooreerst het bouwen van praauwen te beletten.

Gewoon om, bij welke gelegenheden ook, alles op te teekenen, maakte ik ook van dat oogenblik gebruik om de ligging van deze negorij en wat daarmede in verband stond in mijn journaal op te nemen.

Uit de menigte verbrande en nog rookende *tripang*, benevens de overblijfselen van andere goederen, die mede nagenoeg geheel verkoold waren, bleek het dat de schade vrij aanzienlijk moest zijn. Eenige *lilla's* die den vorigen dag uit de brandende woningen hadden kunnen gehaald worden, waren nu verdwenen, en deze waarschijnlijk door de bevolking van Toeal des morgens vroeg weggehaald.

De kampong Toeal lag op eenen hoogen uithoek, welke de zuidhoek der bogt was, waarin wij met de brik vóór anker lagen. De kampong zelf was door zijne natuurlijke ligging niet te naderen, dan langs eenen steil oploopenden grond aan de noordzijde; terwijl digt aan den steenen wal der kampong de grond zoo steil opliep, dat hij niet anders, dan met ladders te beklimmen was.

Aan de landzijde was de kampong ongenaakbaar door de scherpe, zeer ongelijke klippen, welke digt met kreupelhout begroeid waren. Binnen dezen hoek noord-oostwaarts van daar, was de plaats, die de Boeginezen tot hun verblijf hadden gekozen. Hier vond men nog de overblijfselen van twee *paddoewakkans* — Boeginesche vaartuigen — aan het strand liggen, benevens de palen van drie loodsen staan, die, zoo men veronderstelde, gediend hadden tot het bouwen van vaartuigen en om hun hout te bergen, doch alle deze voorwerpen stelden slechts vernielde overblijfselen voor.

Na een uur vertoefd te hebben kwam de inlander, die naar den Regent gezonden was, vergezeld van diens zoon, terug, welke namens zijnen bejaarden vader verschooning kwam vragen, om dien dag naar beneden te komen, op grond, zeide hij, dat de Regent ongesteld was, doch tevens belovende, dat zij spoedig naar Doelan zouden komen opdagen, waarop de kommissie en gevolg zich aan boord begaven.

Aan boord komende, vondt men dáár eenige hoofden van Doelan, benevens de *Anachoda* MATHEUS. Dezen werd voor zijne bewezene diensten in het onderhandelen, tegelijk met de aanwezige hoofden ieder een stuk blaauw katoen geschonken; terwijl de Goramsche loods de kleine handelspraauw, op den vijand buit gemaakt, ten geschenke kreeg, aangezien hij zoo veel activiteit en welwillendheid aan den dag had gelegd.

Dienzelfden avond bragt de zoon van den Regent van Toeal, in eene kleine praauw gezeten, uit naam van zijnen vader en van de bevolking, een geschenk van hoenders, eijeren en vruch-

ten. Zij kregen eenige flesschen arak als tegengeschenk, terwijl zij tevens gewaarschuwd werden, dat de kommissie des anderen daags vroeg aan wal zou komen en alsdan hoopte den Regent dáár te zullen ontmoeten.

Des morgens vroeg aan wal komende en steeds den Regent afwachtende, vernamen wij met leedwezen, dat bij den brand drie woningen, welke benoorden die der Boeginezen stonden, vernield waren, waarvan eene behoorde aan de weduwe van den op Merkus-Oord nog zeer kort overleden *Iman* IBRAHAM, alsmede nog eene moskee, welke bij die huizen stond, de prooi der vlammen geworden waren. Wat echter dien tempel betrof, hiervoor schenen zij geheel onverschillig, dewijl zij geene Mahomedanen waren, en liever geene moskee en Mohammedaansche priesters onder zich zagen. Ook betuigden zij dat het hunne eigene schuld was, dewijl zij den Kommandant van de brik verkeerd onderrigt hadden, door te zeggen, dat al wat beneden stond aan de Boeginezen toebehoorde.

Op de vraag: "waarheen de Boeginezen de vlugt hadden genomen?" werd geantwoord: "dat, toen de brik zijn vuur opende en zij bespeurden dat het ernstig gemeend was, zij verzochten om op de hoogte te mogen vertoeven. Dit hun door den Regent geweigerd zijnde, onder bedreiging, dat, zoo zij zich met geweld daar tegen verzetten, zij met geweld zouden verjaagd worden, zij boschwaarts waren gevlugt en des nachts met een gestolen *sampang* naar zee waren gestoken, en waarschijnlijk in de kampong Feer op Groot-Keij zouden opgenomen zijn."

Den Regent meer dan een uur vruchteloos gewacht hebbende, keerde de kommissie naar de "Nautilus" terug, den last achterlatende, dat de Regent en de overige hoofden naar Doelan moesten komen. Zoo eindigde het verblijf van een rooversnest en waren zij op de vlugt gejaagd, die door hunne handelingen de vrees onder de vreedzame inboorlingen van Toeal hadden gebragt. De "Nautilus" ligtte zijne ankers en zette koers naar Doelan, waar wij zonder eenig beletsel in den namiddag vóór anker kwamen.

Het oproepen der hoofden van Groot-Keij had wel plaats gehad, doch aan den last om te Doelan te verschijnen, was nog geen gevolg gegeven; reden waarom de Kapitein van Doelan derwaarts werd gezonden, waarop de hoofden van Nierong en Ellat onverwijld naar Doelan opkwamen.

De schooner "Sireen," die ons op zijde gekomen was, nam den *Anachoda* TEKA, die als gevangene bij ons aan boord was, tegen reçu over, om hem naar Amboina te voeren. Onder de goederen, die dit inlandsch hoofd in bewaring aan den Kommandant van de "Nautilus" had gegeven, bevond zich een parel ter grootte van $\frac{1}{24}$ ponds pistool kogel, terwijl deze, alsmede zijne wapenen, door den Kommandant der schooner tegen reçu werden overgenomen.

Dagelijks kwamen kleine praauwen op zijde van de brik, die ons hoenders, olie en vruchten in ruiling voor snuisterijen en wit katoen bragten, dewijl geld bij hen geen waarde had, hetwelk zij zelfs weigerden aan te nemen. Hoewel er in de kampong vele geiten, varkens en ander vee voorhanden was, kon men echter nagenoeg niets bekomen.

De uitgezondene praauwen naar Feer om de Hoofden op te roepen, kwamen onverrigter zaak terug. Niet alleen weigerden zij om naar Doelan te komen, maar de daarheen gezondene inlanders waren niet dan met groot levensgevaar ontkomen. Zij hadden zich zelfs niet ontzien, om den Goramschen ôrang-Kaya, die de praauwen vergezelde, met scheldwoorden te bejegenen, waartoe zij door de daarheen gevlugte Boeginezen van Toeal waren aangezet.

Daar het hier zeker spreekwoord gold: *met onwillige honden is het kwaad hazen vangen*, oordeelde de kommissie vooreerst de zaak niet verder aan te roeren en zulks bij eene nadere gelegenheid te hervatten.

Nu wij onzen lezer met de verrigtingen der kommissie op de Keij-eilanden hebben bekend gesteld, zullen wij trachten eene beknopte *Topografische* en *Ethnologische* beschrijving van deze eilanden te leveren, waartoe ons zoowel hetgeen wij dáár ter plaats hebben gezien en vernomen, als wel het rapport van de kommissie tot leiddraad heeft gediend.

De Keij-eilanden zijn zeer veel in getal, doch de voornaamste zijn: Klein- en Groot-Keij, zijnde de overige ondergeschikt aan de Hoofden der beide genoemde eilanden, welke zich naar het N. uitstrekken en gezamenlijk tusschen 5° 14′ en 6° 13′ zuider breedte en 132° 48′ en 133° 42′ ooster lengte van Greenwich gelegen zijn [1].

---

[1] Volgens opname door den Luitenant ter zee der eerste klasse, F. N. Mul-

De luchtgesteldheid was gedurende ons verblijf te Doelan vrij gunstig en gestadig. Bij onze aankomst hadden wij verscheidene zieken, die gedurende ons verblijf in deze wateren geheel hersteld zijn; zoodat men voor stellig kan aannemen, dat gedurende de eerste vier maanden van het jaar deze eilanden gezond zijn.

Klein-Keij is laag en begroeid met struik- en ander houtgewas, terwijl de bodem uit scherpe klippen en zwarte tuinaarde bestaat; doch zoo klippig, dat het onmogelijk is een put van drie voet diep te delven en goed drinkwater te verkrijgen. Op Doelan was geen drinkwater, dan op $\frac{1}{4}$ uur van de kampong en dit was dan nog een zeer ondiepe put en het water min of meer drabbig.

Dit eiland was in vier districten verdeeld, namelijk: Doelan, dat door eenen Regent of zoogenaamde Radja bestuurd, aan wien een ôrang-Kaija en een Kapitein toegevoegd waren [1]. Onder dit district telden elf kampongs als: Lepta, Timdalam, Nengeriet Doeroa, Letman, Ringiar, Taniel, Hoetahijd, Hoetiel en Wattivan.

De eilanden, die westelijk van Doelan gelegen waren, zooals: Romadan, Ranan, Mewa Oeimaas, bayer, Soewa, Tlaar, Jerowa, Noehoemeo, Liek, Oerbal, Waha en Dablilien, waren meestal onbewoond en werden alleen bezocht door de eilanders, die op de *tripang*-vangst uitgingen, waarin deze hun onderhoud vonden.

De bevolking was nagenoeg geheel heidensch — Alfoeren — hoewel er in de kampong Radja genoemd, eene kleine moskee stond, doch, daar de Mohammedaansche godsdienst niet uitgeoefend werd, was die tempel overbodig. Zij noemden zich zelven Kaffers — in hunne taal ongeloovige — hoewel wij er geen afgodsbeelden aangetroffen hebben.

Het tweede district, Toeal genoemd, stond, even als Doelan, onder eenen Regent, aan wien een Kapitein en een ôrang-Kaija waren toegevoegd. Dit district bevatte tien kampongs, te weten: Toeal, Lingoer Kilsoer, Taar, Vuan, Heilock, Romdian, Geelgofo, Hadier en Hilwiek met eene bevolking alstoen van 1000 zielen.

---

ler, voornoemd, bewerkstelligd, is bevonden, dat de Kapitein Luitenant Kolff deze eilanden te oostelijk gelegen, opgegeven heeft.

[1] Wij spreken in den voorleden tijd, omdat onze beschrijving ingerigt is, zoo als wij alles bevonden tijdens ons verblijf in die gewesten.

De eilanden, onder dit district begrepen, waren: Erij, Godang, Naaf, Oet, Taer, Oeboer, Krain, Kaijgen en Watteloos, die allen onbewoond, doch zeer bewassen waren.

Hoewel er in de negorij Toeal eene moskee, voor de vernieling van de Boeginesche praauwen hier voren vermeld, bestond, vond men geen enkelen Mohammedaan. Zekere *Iman*, die hier vroeger woonde, had zich met zijn huisgezin te Merkus-Oord op Nieuw-Guinea gevestigd.

Het derde district noemde zich Waijen, en was toen zonder Regent; deze was zeer kort vóór onze komst overleden. Dit district bestond uit acht kampongs, als: Wasso, Abbeen Lakielo, Laar, Dannaar, Oedier, Waijraa en Somlaijen, terwijl de inboorlingen allen Heidenen waren.

Eindelijk het vierde district Toetoaat geheeten, was insgelijks zonder hoofd des bestuurs, daar de Regent nog zeer kort geleden gestorven was. Dit district telde twaalf kampongs, als: Dabaet, Dian, Letoean, Warwoet, Waal, Sethian, Maboeb, Aijwoe, Abraa, Romaat, Aijtoem en Rawaab; alsmede de eilandjes: Naij, Amoet, Varkilkon, Tangoran, Waihoe, Jarrieaan, Heuvaa Watokmaas, Hawat, goetier, Vanbes en Odioen. De bevolking van het district was, even als van Waijen, Heidensch.

Groot-Keij, zooals wij reeds vroeger vermeldden, is een hoog land dat sterk bevolkt is. Het strekt zich uit van 5° 35′ tot 6° 2′ zuider breedte, en is op sommige plaatsen 2—2½ Duitsche mijlen breed. Aan de westzijde is het zeer onzuiver, op vele plaatsen zijn riffen uit den wal gelegen, terwijl zandbanken, die bij laag water alleen zigtbaar zijn, het vaarwater gevaarlijk maken, en men derhalve verpligt is met omzigtigheid langs dezelve te zeilen. In één woord, het is ongeraden in de west-moeson deze te nabij te komen, wijl zij het opwerken uit den wal moeijelijk maakt en er alsdan aanschietende zee staat, hetgeen in de oost-moeson ook het naderen der oostkust gevaarlijk maakt.

De ankergrond is overal klippig en scherp, zoodat men niet dan vóór eene ketting kan ankeren, zonder gevaar van ankers en touwen te verliezen. Op Ellat was eene goede ankerplaats, doch moeijelijk om ze te bereiken, door de vele riffen en banken, die daar buiten liggen.

Vóór de kampong Nierong ligt men vrij goed in 20 vad. klipgrond N. W. ½ W. van de kampong, buiten de riffen, op

welke men een werpanker kan uitbrengen; binnen deze riffen is eene meer uitgestrekte ankerplaats voor kleine vaartuigen.

Op 5° 45′ Z. B. tusschen Ellat en Nierong, als men het eilandje Ojan vóór Ellat N. N. O. ½ O., het zuidelijkste land van Groot-Keij Z. ten W. ½ W. en de kampong Leroliem zuiden peilt, is men vóór een waterval, welke van boven van de steile klippen in zee stort. De grond bestaat uit zand met 17 vadem diepte en een half kanonschot uit den wal. Dit water is helder en zeer frisch, en dit is ook de voorname oorzaak, dat vele vaartuigen bij gebrek aan water daar aangieren en hunne watervaten aanvullen. Op Ellat echter is ook gelegenheid, om zonder moeite water in te nemen.

Aan de westzijde van Groot-Keij was het district Ellat bestuurd door eenen Regent, Bolthaim genaamd, aan wien een ôrang-Kaija toegevoegd was. Buiten de hoofdnegorij, volgens opgaaf der hoofden van Nierong en Doelan, waren nog de kampongs Helaijer, Noeramatang en Zevat: deze laatste op het eilandje Ojan vóór Ellat gelegen. Tevens was er een eilandje, Nohajanie genaamd, dat aan het district achter Ojan behoorde.

Vóór de kampong Ellat was de ligplaats, waar de meeste handelaren met hunne vaartuigen kwamen, om olie te koopen.

De bevolking van het district Ellat was grootendeels Mohammedaansch, die ondergeschikt waren van een Mohammedaanschen Regent van het onder-district Jamtello, op de oostzijde van Groot-Keij gelegen, en deze benevens de Kapitein bestuurden de kampongs Jamtello, Wauw, Neffoet, Hoehoeël, Raring, Kuhuwang, Hoeweliem, Hiriem en Woko. Eenige dezer kampongs waren eenigzins in geschil met den Regent van Ellat, waardoor geen olie aangebragt werd.

Zuidwaarts van Ellat lag het heidensch district Nierong, onder een Regent, Mala genaamd, aan wien een Kapitein en een ôrang-Kaija toegevoegd waren, terwijl dit laatstgenoemd hoofd in de kampong Larrat woonde.

Het district Nierong was uit twaalf kampongs zamengesteld, te weten: Nierong, Lerhaliem, Oewatimar, Weir, Elrahan, Watoear, Maathaal, Larrat en Tammiel, en op de oostzijde: Heewaijet en Heeranan; terwijl in het gebergte Sereangien, de volgende zeven eilanden aan de bewoners behooren, als Arankoe, Noesoelan, Raruhuwe, Doeriem, Kroet, Noehoeroe en Aram. Zuidwaarts van Nierong en bijna aan den zuidwestelijken uit-

hoek van Groot-Keij was het district Feer, onder een Mohammedaanschen Regent en een heidenschen Regent, benevens een ôrang-kaija en een oude *Iman* HASSAN genaamd: deze laatste was echter de man, die den meesten invloed en het grootste gezag had.

De noordelijkste der aan het strand liggende kampongs, Feer Hatiel genaamd, was het verblijf van den heidenschen Regent, zijnde de eene helft der kampong Heidenen en de overige Mohammedanen. Zuidwaarts zeer nabij Feer Hatiel was de hoofdkampong Feer Lingiar; hier was de verblijfplaats van den Mohammedaanschen Regent en den *Iman.* De overige kampongs als: Toetrean, Waydoear, Sathier, Kielwat, Riemroe en Revean werden allen door Heidenen bewoond. De Regent van Feer had ook het bestuur over de Keijando-eilanden, die westwaarts van Groot-Keij gelegen zijn. Deze waren als volgt: Keijando, waarop twee kampongs Keijando en Kareet genaamd, welke onder een ôrang-kaija stonden. Voorts, Walier, Hunicar, Noestreen, Raaii, Ketjil, Raaii-Bezaar en Nienjo, die allen onbewoond waren. Eindelijk Taam met een kampong van denzelfden naam, hetwelk vroeger door een ôrang-kaija bestuurd werd.

Op de oostzijde van Groot-Keij was het district Ellie onder eenen Mohammedaanschen Regent, bijgestaan door eenen Kapitein en een ôrang-kaija. Dit district bevatte een kampong, die, door eenen muur in tweeën verdeeld, den naam van Wotiel en Woetoeauw droeg. Deze waren ondergeschikt aan den Regent Balie, hier voren vermeld, van het heidensch district Wattelaar, bestaande uit de kampongs Wattelaar, Hoat, Waldhan, Hoewevin, Ketwaijer, Ufroean, Haar, Renvaan en Lingiar.

Eindelijk nog een klein district, Waijer genoemd, dat op de noordwestelijkste zijde van Groot-Keij gelegen was en onder een heidenschen ôrang-kaija stond, bestaande uit de kampongs Waijer, Wrato, Laar, Morina en Adee.

Al de voornoemde eilanden waren digt met zwaar kreupelhout begroeid, de stranden meerendeels zanderig, terwijl binnen het bosch de grond veelal uit scherpen klipsteen bestond. Op sommige eilanden vond men veel *rôtan* of bindiet.

Omtrent de sterkte der bevolking hebben wij geene juiste opgaaf kunnen bekomen, doch, zoo als wij vernamen, moest die zeer talrijk zijn; terwijl de inwoners der verschillende distric-

ten elkander geheel vreemd waren en meestal vijandig tegen elkander over stonden.

Het bestuur der meeste districten was in de handen van Mohammedaansche Hoofden van vreemden oorsprong en ging van vader tot zoon over, terwijl hunne magt hier vrij groot was, en even als op de Arroë-eilanden onderlinge twisten door hen aangestookt werden om zich daardoor te verrijken. Onder deze stonden veelal de heidenen, doch zij werden door hunne eigene Hoofden bestuurd.

Van het gros der bevolking waren er slechts weinigen, die het Islamismus beleden. Zij schenen er mede ingenomen te zijn, doch daar zij vreesachtig van aard zijn, was het den vreemden Mohammedanen gemakkelijk hen met bedreigingen van godsdienstige bezweringen en tooverijen onder het juk te brengen, te meer daar zij zeer bijgeloovig van aard ons toeschenen.

De Hoofden van de districten, bevolkt door heidenen (Alfoeren), schenen niet ongenegen om tot het Christendom over te gaan, dewijl zij hunnen wensch te kennen gaven, dat hun schoolmeesters gezonden werden, om door onderwijs de jeugd tot de Christenleer voor te bereiden en allengs het prosélytismus te bevorderen. Wat er op het rapport der commissie, daaromtrent aan het bestuur gedaan, geschied is, daarvan hebben wij tot dusverre in geen der "Verslagen van den Staat van het schoolwezen in Nederlandsch Indië," noch in de "Mededeelingen van wege het Nederlandsch Zendelinggenootschap," gevestigd te Rotterdam, iets vernomen; doch wat zeker is, is dat de Keij-eilanden nog een ruim veld tot de voortplanting van de Christenleer aanbieden. En het is op grond van dien, dat wij ons de vraag veroorloven: Zouden de bestuurders van bovengenoemd genootschap, die zich geene moeite ontzien, noch kosten sparen ter bevordering van het Christendom, al op die eilanden bedacht zijn geweest, of wel door de zendelingen in de Molukken er opmerkzaam op gemaakt zijn?

Wat de zeden van de bewoners der Keij-eilanden aangaat, kan men in de eerste plaats gerust aannemen, dat de Alfoeren nagenoeg in gewoonten en gebruiken met die der overige Alfoeren in de Molukken overeenkomen, daar er althans in hunne denkwijze geen verschil bestaat; terwijl de Mohammedanen dezelfde dweepers en bijgeloovige wezens, als die op de overige eilanden in dien Archipel zijn.

Over het algemeen zijn de Alfoeren vrij goed en zacht van

karakter. Stelen en ontucht worden bij hen zwaar gestraft, ja soms ontucht en overspel met den dood of slavernij geboet, in welk geval zij aan vreemden verkocht worden. Neiging tot sterken drank is een van hunne hoofdgebreken [1].

Hunne taal, eigen aan het land, is zeer verschillend van die, welke op de overige eilanden in de Molukken gesproken wordt, doch wij hebben er vele aangetroffen, namelijk Mohammedanen en ook heidensche Hoofden, die zeer goed Maleisch verstonden en tamelijk goed die taal spraken, zoodat men eenen vreemden tolk ontberen kan.

Er wordt met de Keij-eilanden tamelijk handel gedreven. De handelaren, die van Banda en Makasser komen, leggen meestendeels vóór Toeal aan, van waar zij met kleine praauwen langs de kust varen, andere districten bezoeken en deze van allerlei artikelen voorzien; doch door de laatste Boeginesche praauwen waren de prijzen bedorven, zoodat er voor de handelaren, komende van Banda en Amboina, niets meer te verdienen was.

Een artikel, waarmede de inboorlingen, vooral die van Klein-Keij, handel drijven, is schildpad of *karet* en *tripang*, welke door de inwoners der verschillende districten van de eilanden voornoemd gevangen worden.

De *tripang* wordt met laag water op de riffen verkregen, waartoe zij houten blokken met ijzeren pennen bezet bezigen, welke in helder water op de *tripang* nedergelaten worden. Deze blokken zijn voorzien van lange *rôtan*-touwen, zoodat zij de *tripang* niet, zoo als de andere eilanders, met bamboezen harpoenen steken.

De vaartuigen, die voor deze vangst worden gebezigd, worden door hen zelven gebouwd en daaraan de naam van *sampang* gegeven. Deze praauwen worden door zes of meer roeijers voortgedreven.

Wat de schildpadvangst aangaat, deze is door gebrek aan kennis om dit dier gemakkelijk te vangen, van weinig of geen belang op Groot-Keij, doch geschiedt op dezelfde manier als op Klein-Keij.

---

[1] Bij zekere gelegenheid, dat ik mij te Sawaij bevond, waren een paar Alfoeren naar beneden gekomen, om mij namens hun' Radja eenige kippen en vruchten aan te bieden, en, daar ik wist dat ze op arak verslaafd waren, gaf ik hun ieder een kruik van dat geestrijk vocht, en wat zag ik? een dezer Alfoeren zet de kruik aan den mond en ledigt ze in een adem tot op den bodem.

De opbrengst van vorengenoemde artikelen, die jaarlijks van de Keij-eilanden worden uitgevoerd, schatte men hoogstens op 100 *pikols tripang*, 5 *pikols karet*. Zij werden meestendeels in ruiling van lijnwaden en vervaardigde kleedjes van de hand gezet.

Doordien er op Groot-Keij zeer veel kokospalmen — *cocos nucifera* — aanwezig zijn, maakt de olie, die uit de kokosnoot door koken verkregen wordt, een voornaam artikel voor den handel uit, welke aan de Bandasche en Amboinsche handelaren van de hand wordt gezet.

Zoo als wij hier voren gewaagden, de bevolking van Groot- en Kleijn-Keij vervaardigt zelf hare praauwen. Sommige dier vaartuigen meten 70 voeten lang en kunnen 20—30 koijangs lading innemen [1]; zijnde deze praauwen voor en achter zeer scherp en worden van de kiel af, met houten pennen, zonder eenen enkelen spijker te zamen gevoegd. Aan al de planken zijn op eenen bepaalden afstand van elkander houten klampen gekapt, in dier voege dat, wanneer het vaartuig volbouwd is, de klampen van al de planken boven elkander zijn, zoodat, wanneer boven dezelve de inhouten met *rôtan* aangebonden zijn, deze inhouten eenige voeten van elkander staan.

Deze vaartuigen zijn sterk en ligt en worden in dezen Archipel zeer gezocht, om tot handelspraauwen te dienen. Zij worden meestendeels op Groot-Keij zelve verkocht voor lijnwaden, slaven, ligt geschut — *lilla's* — en schietgeweren.

De houtsoorten, die voor den aanbouw van vaartuigen gebruikt worden, zijn bekend onder de namen van: Loria, labaran, nedo, Ec, mehin, moefan, koetan-fraw, kaboe, njaban, 't fuij, feit, aijmamoet, kasselat en kaekoear. Eenige dezer soorten zijn wit, andere roodachtig.

Wanneer de vaartuigen op handelstogten in zee steken, wordt er een dak van *âtap* — van bladeren van de *cocos nypa* vervaardigd — zoo lang als de praauw is, opgezet. Deze praauwen zeilen en roeijen zeer snel, en worden met twee roeren, van weerszijden aan den achtersteven vastgemaakt, gestuurd. Men noemt ze *jonkos*.

Een kleiner soort van praauwen, doch van hetzelfde model,

[1] De berekening van de *koijang* is verschillend; b. v. een *koijang* rijst gerekend tegen 27 *pikols* of 3400 Nederlandsche ponden. — Zout 30 *pikols*, enz.

wordt door de inboorlingen van de Arroë-eilanden hier opgekocht, om ze op het achterland van Arroë van de hand te zetten.

Eindelijk de grond van Groot- en Klein-Keij, wordt voor vruchtbaar gehouden en levert rijst, *jagong*, *obie's*, tabak en sago op, voldoende voor het onderhoud der bevolking; vooral groeit er de klapperboom zeer welig en menigvuldig, als ware het in het wild; zelfs tot op de toppen der gebergten, die het eiland bedekken, treft men den cocospalm aan.

Het is te bejammeren, dat de bevolking, die over het algemeen uit gespierde en welgemaakte menschen zamengesteld is, doch even als meest alle indische volken, onverschillig en lui van aard zijn, zoo weinig partij van de vruchtbaarheid van hunnen grond weten te trekken, en veelal het voordeeligst product aan de natuur overlaten. Welk eene gelegenheid voor de *vrijen arbeidsmannen*, om hunne overdrevene denkbeelden dáár op de proef te stellen!

Het is ons voorgekomen, dat, bijaldien de Mohammedaansche Hoofden, die zich op Groot-Keij bevinden, van daar verwijderd werden, de inwoners van al deze eilanden goede en trouwe onderdanen van het Nederlandsche Gouvernement zouden zijn, en onder eene minder despotieke wijze en meer beschaving, waarvoor zij ons vatbaar toeschenen, hier wel nijverheid zoude kunnen geboren worden; doch zoo lang de voren bedoelde Hoofden dáár aanwezig zullen zijn [1], zullen de inboorlingen, door deze opgestookt en tot opstand aangespoord, het Nederlandsch Gouvernement niet getrouw blijven. Te meer is dit te vooronderstellen, omdat zij ze onderdrukken door zware lasten, en zelfs hen terughouden om ten handel te varen, waardoor zij onbekwaam in alle handwerken zijn, dewijl zij buiten het bouwen van praauwen geen enkel handwerk uitoefenen, wanneer men het vervaardigen van *parangs* — hakmessen — op Groot-Keij hiervan uitzondert.

De kleeding van het grootste gedeelte dezer eilanders is zeer eenvoudig en men kan ze gerust een tooisel der natuur noemen. Van de mannen bestaat zij uit de bekende *tsjidako* der Alfoeren — een acht duims breede strook van boomschors of katoen — om de lendenen geslagen, tusschen de beenen ge-

---

[1] Toen wij in 1840 de Molukken verlieten, was daarin nog geene verandering gekomen, en betwijfelen sterk, dat de bevolking der Keij-eilanden onder hare Hoofden minder gebukt gaat dan vroeger.

haald en van achter vastgemaakt, zoodat zij alles, met uitzondering van de polsen, die met armbanden versierd zijn, geheel bloot hebben. De Hoofden maken echter hierop eene uitzondering. Deze dragen Boeginesche kleeding en zijn zeer verzot op schitterende kleuren, goud- en zilver-borduursel. Deze Hoofden, zoo als wij reeds vermeld hebben, van vreemden oorsprong, hebben de type van Boeginezen met andere Maleische rassen vermengd, die hier vroeger steeds ten handel geweest zijn, en zich welligt door hunne meerdere beschaving op plaatsen, zoo als hier, waar de bevolking door onkunde buiten staat is zich zelve te besturen, van het gezag hebben weten meester te maken.

De kleederdragt der vrouwen bestaat uit een inlandsch geweven *sarong* of *kâjin-pandjang*, zoo als de vrouwen op de Goramsche eilanden ook dragen, om de lendenen geslagen, terwijl het gansche bovenlijf naakt en de hals met eenige snuisterijen versierd, en het haar daarbij eenvoudig met eene haarpen, van bamboe gemaakt, naar boven opgestoken wordt.

De wapens der inboorlingen bestaan, even als die der Arroëeilanden, uit boog, pijl en schild, voorts zoogenoemde *assagaijen* en werpspiezen. Sommige Hoofden hebben ook geweren en *lilla's*.

Wat hunne trouw- en begravenisplegtigheden aangaat, deze komen veel overeen met die in zwang bij meest al de Alfoeren dier gewesten. In het behandelen van de lijken hunner vijanden verschillen zij met andere Alfoeren, b. v. indien zij in eenen twist dorpelingen verliezen; welker hoofden door den vijand afgehouwen en medegenomen zijn, alsdan leggen zij de lijken in de kruin eens booms aan den regen, wind en roofvogels ten prooi gelaten, omdat zij ze niet waardig achten op de gewone wijze ter aarde besteld te worden. Hebben zij echter hunne hoofden, alsdan worden zij door de bloedverwanten weggehaald, om den vijand geene gelegenheid te geven hunne hoofden mede te nemen, en daarmede in hun dorp te pronken. Even als de andere Alfoeren vallen zij nimmer hunne vijanden van voren maar altijd ter sluips van achteren aan, en hen afgemaakt hebbende, nemen zij de hoofden mede, het ligchaam achterlatende. Eindigen wij deze bijdrage met eene oppervlakkige schets van het dierenrijk der Keij-eilanden te geven, voor zoo verre wij ter plaatse hebben vernomen.

In de eerste plaats zijn de Keij-eilanden, even als de Molukken, volkomen vreemd aan apen, de verwoesters van

vruchtboomen en andere plantgewassen; terwijl het geslacht *Cheiroptera* — vleermuizen — de bovenhand heeft, namelijk: de *Pteropus funereus*, *Pt. griseus*, *Pt. phaciops*, *Pt. chrysoproctus* en de *Pt. amplexicandotus;* de *Cephalotes Peronii;* de *Macraglossus minimus*, en de *Harpyia Pallasii*, die allen eigen aan de Molukken zijn.

Voorts de *Rhinolophus nobilis*, *Rh. Speoris*, *Rh. tricuspidatus*, *Rh. euryotis* en de *Rh. bicolor.* Van het geslacht *Ferox insectivora* — insecten, zwelgende dieren — de *Sorex myosurus*, en van het geslacht *Carnivora* — vleeschvretende dieren — de *Viverra zibetha.* Van het geslacht *Masupialia* — beurs- of zakdragende dieren — de *Palangista macaluta*, *Ph. chrysorrhos* en de *Ph. cavifrons*, en van de *Pachydermata's* — dikhuidige dieren — de *Sus vittatus* of het algemeen bekend varken in Nederlandsch-Indië; eindelijk van het geslacht *Ruminantia* — herkaauwende dieren — *Servus moluccensis.* Verder geene andere zoogdieren tot dusverre bekend. Zoodat er voor den onvermoeiden en ijverigen natuuronderzoeker nog een ruim veld tot vermeerdering zijner kennissen te exploiteren overblijft.

Van het gevogelte, dat wij opmerkten, kwam de welbekende Bandasche notenkraker — *Columba Globicera* — in menigte voor. Deze vogel heeft veel overeenkomst met onze blaauwe duif, doch is grooter. In de notenperken op Banda doet hij veel kwaad en verzadigt zich met de noot; hij ontbloot ze van haren bolster en verslindt ze geheel. Hij verteert alleen de foelie en ontlast de noot gaaf; zoodat men de noot in haar geheel in zijne uitwerpselen vindt. Aan verschillende perkieten, loeries, kakatoes en tortelduiven ontbrak het niet; alsmede reptilen- en vleugel-insecten, te veel om op te noemen. De korte tijd van ons verblijf aldaar heeft ons niet toegelaten, om als liefhebber van de Natuurlijke Historie onze navorschingen uit te breiden.

Het tamme vee, dat door de inboorlingen geteeld wordt, bestond in varkens, geiten, hoenders en eenden.